

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗЕЛЕНІНА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 657.412.1:657.62 (043.3)

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА
ВИКОРИСТАННЯ ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі бухгалтерського обліку в Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник доктор економічних наук, професор,
академік Академії економічних наук України
Чижевська Людмила Віталіївна,
Житомирський державний технологічний університет,
завідувач кафедри господарського і фінансового контролю

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Сопко Валерія Василівна,
ВНЗ “Університет економіки та права “КРОК”,
завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту

кандидат економічних наук, доцент
Поліщук Ірина Романівна,
Житомирський державний технологічний університет,
доцент кафедри аналізу і статистики

Захист відбудеться “15” лютого 2012 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103, ауд. 248.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103.

Автореферат розісланий “11” січня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
д.е.н, проф.

І.В. Замула

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вибір та оптимізація структури джерел формування активів є одним із важливих завдань поточного та стратегічного управління підприємством в умовах нестабільного розвитку економіки. За даними звіту Всесвітнього економічного форуму в Давосі “Про глобальну конкурентоспроможність 2009-2010”¹ веденню бізнесу в Україні перешкоджає ряд факторів, серед яких – “доступ до джерел фінансування активів”, що посідає друге місце після політичної нестабільності.

Відсутність комплексного підходу до облікового відображення елементів позикового капіталу унеможливорює створення інформаційної бази для аналізу його формування та використання.

Станом на 01.11.2011 р. структура позикового капіталу підприємств України характеризувалася наявністю прострочених кредитів і позик загальним обсягом 64507,00 млн грн за всіма видами промисловості, що становить 11,7 % від обсягу отриманих кредитів і позик. Першу позицію серед видів економічної діяльності за обсягами заборгованості займає переробна промисловість, обсяг простроченої заборгованості за кредитами та позиками в якій становить 25844 млн грн (21,06 % обсягу всієї простроченої заборгованості)².

Тому наукові дослідження у сфері бухгалтерського обліку і економічного аналізу формування та використання позикового капіталу повинні бути спрямовані на забезпечення стабільного фінансового стану суб’єктів господарювання, підвищення ефективності прийняття управлінських рішень щодо залучення та використання позикового капіталу і недопущення порушення платіжної дисципліни.

Забезпечення повноти відображення операцій, пов’язаних з формуванням та використанням позикового капіталу можливе лише на основі використання науково обґрунтованих методик бухгалтерського обліку і економічного аналізу.

Вирішенням проблеми сутності капіталу та його відображення в обліку займались: О. Бем-Баверк, С. Брю, К. Маркс, А. Маршал, І. Фішер, Ж.Б. Сей, К. Перес, С. Сісмонді, А. Сміт, М.Ф. Ван Бреда, Д. Чербоні, В.Ф. Фостер, І.Ф. Шер, О.І. Бланк, А.Ф. Галкін, Г.Г. Кірейцев, П.А. Костюк, Ю.М. Лачінов, А.К. Марченко, А.В. Новічков, С.М. Барац, К.Ю. Циганков, С.І. Шульман, І.Р. Поліщук, О.І. Пилипенко та ін. Значний внесок у розвиток теорії обліку позикового капіталу зробили такі вчені, як Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.Р. Захар’їн, Г. Каменський, Н.П. Кондраков, Н.М. Малюга, К.О. Неволін, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов, А.Д. Шеремет. Методичним та організаційним питанням обліку, відображенню позикового капіталу в звітності і аналізу його формування та використання присвячені праці таких вчених: І.В. Бочарова, О.М. Брадула, Д.О. Єндовицького, І.М. Жаленкова, М.Д. Корінька, В.М. Костюченко, Ю.М. Лисенкова, І.Г. Ліхачова, О.М. Марушко, С.З. Мошенського, О.В. Олійник, І.В. Орлова, В.В. Сопко, Д.О. Синельникова, Л.Л. Фомічева, Л.В. Чижевської. Не применшуючи вагомий внесок дослідників у розвиток теорії та методики бухгалтерського обліку і економічного аналізу, особлива природа позикового капіталу як об’єкту бухгалтерського обліку, а також зростання обсягів позикового капіталу в структурі зобов’язань підприємства, обумовлює необхідність розробки теоретичних та методичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу операцій з формування та використання позикового капіталу. Зокрема, потребують вирішення проблемні питання, пов’язані з

¹ Звіт про конкурентоспроможність України 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/Final_Ukr_2010.pdf

² Статистичні дані Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=84961

неузгодженістю сутності позикового капіталу як об'єкту бухгалтерського обліку; неконвенційністю понятійного апарату щодо співвідношення понять, що використовуються в обліково-фінансовій сфері (позиковий капітал, позичковий капітал, залучений капітал); визначення елементів позикового капіталу для цілей бухгалтерського обліку і економічного аналізу; відсутність єдиного підходу до відображення операцій з позиковим капіталом на етапі його формування та використання, а також удосконаленням економічного аналізу формування та використання позикового капіталу. Потреба вирішення вказаних питань та їх значення в сучасних умовах господарювання обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету і є складовою державної програми досліджень на тему № 336 “Позиковий капітал підприємства: бухгалтерський облік, аналіз залучення та використання” (номер державної реєстрації 0111U001778). У межах наукової програми автором виконані дослідження, пов'язані з теоретичним обґрунтуванням та удосконаленням бухгалтерського обліку і економічного аналізу формування та використання позикового капіталу.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретичних положень, а також розробка практичних рекомендацій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку і економічного аналізу формування та використання позикового капіталу підприємств.

Для досягнення мети у дисертації поставлені та вирішені такі завдання:

- з'ясувати економічну сутність позикового капіталу та його місце в загальній класифікації капіталу для теоретичного обґрунтування підходів до раціональної організації бухгалтерського обліку і здійснення аналізу його формування та використання;

- розкрити функції та характерні ознаки позикового капіталу для обґрунтування його специфіки як складової капіталу підприємства;

- ідентифікувати елементи позикового капіталу для удосконалення їх облікового відображення;

- визначити місце позикового капіталу в системі об'єктів бухгалтерського обліку для підвищення інформативності облікових даних;

- обґрунтувати необхідність розробки на підприємстві політики господарювання, ідентифікувати в ній елементи позикової політики для удосконалення підходів до організації бухгалтерського обліку;

- виявити напрями удосконалення методики облікового відображення елементів позикового капіталу для забезпечення об'єктивності та оперативності облікової інформації;

- оцінити інформаційне забезпечення економічного аналізу в частині бухгалтерської звітності щодо відображення в ній даних про елементи позикового капіталу;

- проаналізувати існуючі методичні підходи до економічного аналізу формування та використання позикового капіталу для їх удосконалення, виходячи із особливостей його складу.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що інформація, сформована в системі бухгалтерського обліку і економічного аналізу з урахуванням існуючих підходів до ведення бухгалтерського обліку не дозволяє забезпечити ефективність прийняття рішень про управління джерелами фінансування господарської діяльності підприємства, що зумовлює необхідність врахування даного твердження при розробці методики відображення операцій з позиковим капіталом в бухгалтерському обліку та при здійсненні економічного аналізу.

Об'єктом дослідження є господарські операції із формування та використання позикового капіталу, що підлягають відображенню в системі бухгалтерського обліку та розглядаються в економічному аналізі.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-методичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку і економічного аналізу позикового капіталу підприємств.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Для уточнення та поглиблення економіко-правової сутності позикового капіталу використано методи теоретичного узагальнення, групування і порівняння. Методи причинно-наслідкового зв'язку та абстрактно-логічний використовувалися для удосконалення класифікації позикового капіталу. Методи конкретизації, діалектичний метод, аналіз, синтез, абстрагування покладені в основу удосконалення організаційних і методичних положень бухгалтерського обліку і аналізу формування та використання позикового капіталу.

Бібліометричний і бібліографічний методи застосовано при дослідженні напрямів проблемних питань з бухгалтерського обліку і економічного аналізу позикового капіталу. За допомогою методів моделювання та кореляційно-регресійного аналізу визначено підходи до організації та методики обліково-аналітичного забезпечення формування та використання позикового капіталу. Для узагальнення даних про джерела формування активів підприємства використано статистичні методи. Для наочного представлення статистичних даних використано графічний метод.

Інформаційною базою дослідження виступили наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем організації та методики бухгалтерського обліку, економічного аналізу, економічної теорії, матеріали науково-практичних конференцій та семінарів у сфері бухгалтерського обліку, законодавчі та нормативні документи України, статистичні дані, довідкові та інформаційні видання, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні і розробці організаційно-методичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку і економічного аналізу позикового капіталу підприємств. У процесі проведеного дослідження отримано результати, яким характерна наукова новизна:

вперше одержано:

– теоретичне обґрунтування необхідності виділення у складі зобов'язань підприємства стороннього капіталу (кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, заборгованість за податками та платежами, витрати майбутніх періодів) та позикового капіталу (джерело формування активів, що залучається у грошовій чи натуральній формі на основі строковості, поверненості та платності) для підвищення

ефективності прийняття рішень у сфері управління джерелами фінансування діяльності на підставі облікової та аналітичної інформації;

– теоретико-прикладні положення порядку використання коефіцієнтів формування та використання позикового капіталу (коефіцієнт співвідношення власного та стороннього капіталу (> 1); коефіцієнт співвідношення власного та позикового капіталу (> 1); коефіцієнт співвідношення позикового та стороннього капіталу (≥ 1); коефіцієнт співвідношення стороннього та позикового капіталу (< 1); коефіцієнт співвідношення стороннього капіталу та залученого капіталу ($\leq 0,5$); коефіцієнт співвідношення позикового капіталу та залученого капіталу ($\geq 0,5$)) з метою обґрунтування напрямів фінансування майна через використання граничних значень;

удосконалено:

– класифікацію позикового капіталу на основі теоретичного обґрунтування класифікаційних ознак (за валютою надання, за строками, за забезпеченням, за елементами) для ведення бухгалтерського обліку та здійснення економічного аналізу, та на їх основі обґрунтовано виділення елементів позикового капіталу (облігаційні позики, кредити фінансово-кредитних установ, лізингові операції, поворотна фінансова допомога, кошти, що надійшли в результаті факторингових операцій) як об'єктів бухгалтерського обліку і економічного аналізу, що сприяє удосконаленню їх облікового відображення та здійснення економічного аналізу їх формування та використання;

– організацію облікового відображення формування та використання позикового капіталу, на основі врахування виділення функції (захисної, виробничої, оперативної, регулюючої, інвестиційної та соціальної), що дозволило окреслити мету формування позикового капіталу та сприяє контролю за його цільовим використанням;

– методичні складові бухгалтерського обліку в частині відображення зобов'язань за кредитами у необхідних аналітичних розрізах на рахунках бухгалтерського обліку, що дозволило розширити інформаційне забезпечення про формування кредитів підприємства та забезпечило контроль за їх цільовим використанням;

– вимоги до змісту (дохідливість, повнота, доречність, достовірність) та переліку показників бухгалтерської звітності в частині відображення елементів позикового капіталу, що дозволяє забезпечити інформаційні потреби користувачів про результати діяльності та сприяє проведенню економічного аналізу ефективності формування та використання позикового капіталу;

дістало подальший розвиток:

– обґрунтування позикового капіталу як інтегрованого об'єкту бухгалтерського обліку, що забезпечує визначення його специфічних ознак (адресність, причинність, вартість об'єкту), та дозволяє показати його взаємозв'язок з іншими об'єктами бухгалтерського обліку (власним капіталом, залученим капіталом, стороннім капіталом та активами підприємства);

– положення позикової політики (системи принципів та методів розробки та реалізації рішень, пов'язаних з регулюванням процесу залучення позикового капіталу, а також дій, що визначають найбільш ефективне джерело формування позикового капіталу відповідно до стратегії розвитку підприємства) як складової економічної політики, що поєднує елементи облікової, договірної, податкової

політики щодо формування і використання позикового капіталу для забезпечення його облікового відображення, контролю і економічного аналізу;

– методичні положення облікового відображення позикового капіталу у формі: фінансового лізингу, що забезпечує формування інформації щодо фінансового лізингу як елементу позикового капіталу; облігаційних позик; факторингу; поворотної фінансової допомоги з урахуванням їх особливостей, що дозволило підвищити інформативність даних бухгалтерського обліку;

– теоретичні положення економічного аналізу формування та використання позикового капіталу в частині уточнення завдань (оцінка динаміки та складу пасиву; аналіз структурної динаміки пасиву балансу; оцінка фінансової стійкості; пошук шляхів оптимізації залучення та використання позикового капіталу), об'єктів (кредит; облігаційна позика; поворотна фінансова допомога; позиковий капітал, отриманий на умовах факторингу; позиковий капітал, фінансовий лізинг), суб'єктів (бухгалтер з розрахунків) та етапів економічного аналізу (аналітичне обґрунтування потреби залучення позикового капіталу; аналітичне обґрунтування максимально можливого обсягу залучення позикового капіталу з метою забезпечення рівноваги фінансового стану; аналітичне забезпечення обґрунтування джерел та способів залучення позикового капіталу; аналіз результатів залучення позикового капіталу) позикового капіталу, що дозволило розробити комплексну методику економічного аналізу його формування та використання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку і економічного аналізу формування та використання позикового капіталу. Основні теоретичні та прикладні розробки впроваджено в практичну діяльність підприємств і навчальний процес:

– розроблені розділи Положення про політику господарювання підприємства, що відповідають стратегії діяльності підприємства, в частині позикової політики підприємства на ПАТ “Житомирський маслозавод” (довідка № 27 від 12.10.2010 р.);

– методичні рекомендації щодо документального забезпечення процесу бухгалтерського обліку формування та використання позикового капіталу в частині форм внутрішньої бухгалтерської звітності (ЗПК-1 “Звіт про обсяги позикового капіталу”, ЗПК-2 “Звіт про структуру позикового капіталу”, ЗПК-3 “Звіт про використання можливостей формування позикового капіталу”) в діяльність ПАТ “Житомирський маслозавод” (довідка № 27 від 12.10.2010 р.), ТДВ “ЖЛ” (довідка № 45/1 від 31.03.2011 р.) та ДП “Кондитерська корпорація “Рошен” (довідка № 25-б/н від 20.12.2010 р.);

– комплексну методику економічного аналізу доцільності формування та використання позикового капіталу підприємств з обґрунтуванням напрямів фінансування майна через використання нормативних коефіцієнтів та обґрунтування вибору залучення елементів позикового капіталу в діяльність ПАТ “Житомирський маслозавод” (довідка № 27 від 12.10.2010 р.), ТДВ “ЖЛ” (довідка № 45/1 від 31.03.2011 р.) та ДП “Кондитерська корпорація “Рошен” (довідка № 25-б/н від 20.12.2010 р.);

– методичні рекомендації щодо застосування аналітичних рахунків, призначених для відображення витрат, які виникають при залученні позикового капіталу у діяльність

ДП “Кондитерська корпорація “Рошен” (довідка № 25-б/н від 20.12.2010 р.);

– уточнено класифікацію елементів позикового капіталу для цілей бухгалтерського обліку та економічного аналізу, визначено особливості обліково-аналітичного відображення формування і використання позикового капіталу, що використано при розробці навчальних програм і навчально-методичного забезпечення дисциплін (довідка Житомирського державного технологічного університету № 44-45/780 від 08.06.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Всі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. Основні ідеї та положення дисертації, викладені у наукових працях, є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу теоретико-методичних і практичних питань, пов'язаних з удосконаленням бухгалтерського обліку і економічного аналізу формування та використання позикового капіталу підприємств.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 10 міжнародних, всеукраїнських та міжвузівських науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [11-20].

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 22 працях, у тому числі: 10 статтях у фахових виданнях; 10 тезах доповідей; 2 – в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій, які належать особисто автору, становить 9,74 друк. арк. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 200 сторінках друкованого тексту. Робота містить 37 таблиць на 18 сторінках, 36 рисунків на 21 сторінці і 25 додатків на 93 сторінках. Список використаних джерел нараховує 344 найменувань і розміщений на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, гіпотезу, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих наукових результатів.

Перший розділ “**Теоретико-економічні засади облікового відображення позикового капіталу**” присвячено вирішенню проблемних питань, пов'язаних з недостатнім рівнем теоретичного обґрунтування бухгалтерського обліку позикового капіталу, його класифікації та визначенню елементів, з'ясуванню функцій позикового капіталу, визначенню його місця в системі бухгалтерського обліку.

Поняття позикового капіталу відрізняється при використанні з фінансової та бухгалтерської точок зору. Неконвенційність понятійного апарату обліково-фінансової сфери, призводить до викривлення облікових даних. На основі етимології слів “позика” і “позичка” під позиковим капіталом в бухгалтерському обліку слід розуміти джерело формування активів, що залучається у грошовій чи натуральній формі на основі строковості, поверненості та платності. Удосконалення понятійного апарату, що використовується в бухгалтерському обліку, дозволило усунути наявні розбіжності у трактуванні та сформулювати ознаки, притаманні

позиковому капіталу, а також ідентифікувати його елементи.

На основі визначення характерних ознак і функцій капіталу сформульовано ознаки позикового капіталу, що визначило його сутність як капіталу підприємств, та в контексті даного дослідження виділено основні функції позикового капіталу (захисна, виробнича, оперативна, регулююча, інвестиційна та соціальна), що дозволило організувати обліково-аналітичне забезпечення цільового формування та використання позикового капіталу.

Дослідження різних видів капіталу свідчить про наявність суб'єктивності та неузгодженості наукових розробок вчених-теоретиків, дублювання певних видів капіталу. За результатами дослідження 19 класифікаційних ознак та 46 видів позикового капіталу запропоновано узагальнити класифікаційні ознаки позикового капіталу, що відповідає цілям бухгалтерського обліку та економічного аналізу за такими ознаками: 1) за валютою надання (в іноземній валюті, в національній валюті); 2) за забезпеченням (забезпечений, незабезпечений); 3) за строками (довгостроковий, короткостроковий); 4) за елементами (кредити, облігаційні позики, позиковий капітал на умовах факторингу, зобов'язання за фінансовим лізингом та поворотна фінансова допомога). Викладений підхід до класифікації дозволив удосконалити методичне забезпечення бухгалтерського обліку формування та використання позикового капіталу в частині таких методів бухгалтерського обліку, як рахунки та звітність.

В результаті підтвердження методом кореляційно-регресійного аналізу щільності зв'язку між обсягом позикового капіталу, стороннього капіталу та фінансовим результатом (формули 1, 2 і 3) на 110 підприємствах переробної промисловості України, виникає необхідність ефективного управління, аналітичного забезпечення та контролю за формуванням та використанням позикового капіталу з метою попередження отримання негативного фінансового результату, санкцій у зв'язку з несвоєчасним погашенням позикового капіталу та витрат, пов'язаних із його залученням (табл. 1).

Таблиця 1. Розрахунок щільності зв'язку між фінансовим результатом і обсягом позикового та стороннього капіталу

Фінансовий результат	СтК < ПК		СтК > ПК		Разом
Прибуток	30	a	9	b	39
Збиток	6	c	65	d	71
Разом підприємств	36		74		110 ³

Примітки: СтК – сторонній капітал; ПК – позиковий капітал; a – кількість підприємств, що отримали прибуток в кінці звітного періоду, за умови, що сторонній капітал менше позикового; b – кількість підприємств, що отримали збиток в кінці звітного періоду, за умови, що сторонній капітал менше позикового; c – кількість підприємств, що отримали прибуток в кінці звітного періоду, за умови, що сторонній капітал більше позикового; d – кількість підприємств, що отримали збиток в кінці звітного періоду, за умови, що сторонній капітал більше позикового.

$$\text{Коефіцієнт контингенції Пірсона} = K = \frac{a \times d - b \times c}{\sqrt{(a+b) \times (c+d) \times (a+c) \times (b+d)}} =$$

$$= \frac{35 \times 65 - 9 \times 6}{\sqrt{(30+9) \times (6+65) \times (30+6) \times (9+65)}} = \frac{1896}{2715} = 0,71; \quad (1)$$

$$\text{Коефіцієнт асоціації Юла} = Q = \frac{a \times d - b \times c}{a \times d + b \times c} = \frac{30 \times 65 - 9 \times 6}{30 \times 65 + 9 \times 6} = \frac{1894}{2006} = 0,94; \quad (2)$$

$$\text{Коефіцієнт коліації Юла} = W = \frac{\sqrt{a \times d} - \sqrt{b \times c}}{\sqrt{a \times d} + \sqrt{b \times c}} = \frac{\sqrt{30 \times 65} - \sqrt{9 \times 6}}{\sqrt{30 \times 65} + \sqrt{9 \times 6}} = 0,72. \quad (3)$$

Розраховані коефіцієнти свідчать про тісний зв'язок між обсягом позикового і стороннього капіталу з фінансовим результатом. Отже, необхідність виокремлення із складу залученого капіталу стороннього та позикового капіталу є обґрунтованою з

³ Розраховано на основі аналізу фінансової звітності за 2010 рік 110 підприємств переробної промисловості України та пояснювальних записок до неї [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://smida.gov.ua/db/participant>

обліково-економічної точки зору та з позиції управління. Це дозволило відобразити види капіталу в бухгалтерському обліку на рис. 1.

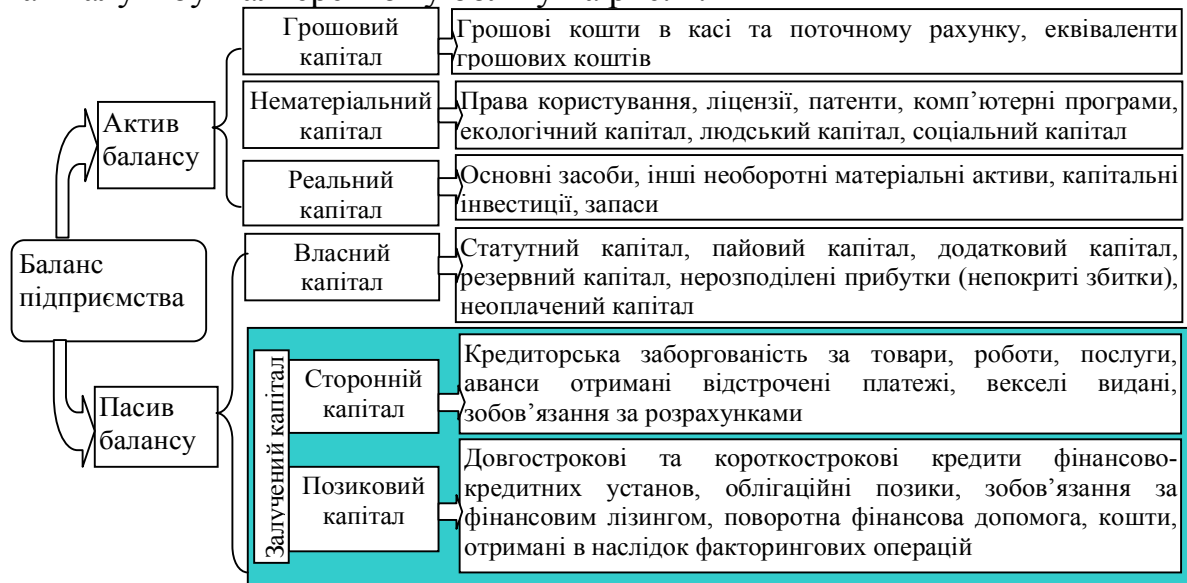

Рис. 1. Відображення капіталу в бухгалтерському обліку

Виділення зазначених видів капіталу дало можливість ідентифікації та структурування об'єктів бухгалтерського обліку.

Виходячи з сутності понять “система” та “інтеграція”, запропоновано класифікаційну ознаку, що визначає об'єкти бухгалтерського обліку за рівнем складності (прості об'єкти, інтегровані об'єкти). До інтегрованих об'єктів віднесено позиковий капітал, що в результаті об'єднання елементів формує загальний показник “Позиковий капітал”. Застосування пропозицій щодо визначення місця позикового капіталу в системі об'єктів бухгалтерського обліку дозволяє підвищити інформативність і достовірність облікових даних для забезпечення інформаційних потреб користувачів.

Сформульовані положення щодо узгодження термінологічного апарату (позика, позичка, позиковий капітал, позичковий капітал), розроблений підхід до класифікації позикового капіталу, встановлення необхідності виділення стороннього капіталу сприяли удосконаленню теоретичних засад організації та методики бухгалтерського обліку і економічного аналізу формування та використання позикового капіталу підприємств.

Другий розділ “**Організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку позикового капіталу**” присвячений розробці складових позикової політики підприємств, а також удосконаленню методичних аспектів обліку формування та використання позикового капіталу.

Статистичні дані щодо діяльності підприємств України дозволили виявити щорічне зростання обсягів простроченої заборгованості (за кожним елементом позикового капіталу), що призводить до відкриття судових справ, кількість яких щороку зростає⁴. Це свідчить про неефективність управління формуванням та використанням позикового капіталу підприємств та є об'єктивною передумовою необхідності розробки позикової політики підприємства.

⁴ За даними Єдиного державного реєстру судових рішень: станом на 01.12.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

Визначено місце позикової політики в політиці господарювання, що стало підставою для обґрунтування сутності позикової політики підприємства як системи принципів та методів розробки та реалізації рішень, пов'язаних з регулюванням процесу формування позикового капіталу, а також дій, що визначають найбільш ефективне джерело формування позикового капіталу відповідно до стратегії розвитку підприємства. Виділення особливих складових позикової політики дозволило обґрунтувати зв'язок позикової політики суб'єкта господарювання з його обліковою політикою, що дозволяє усунути дублювання дій, які виконуються в їх межах (рис. 2).

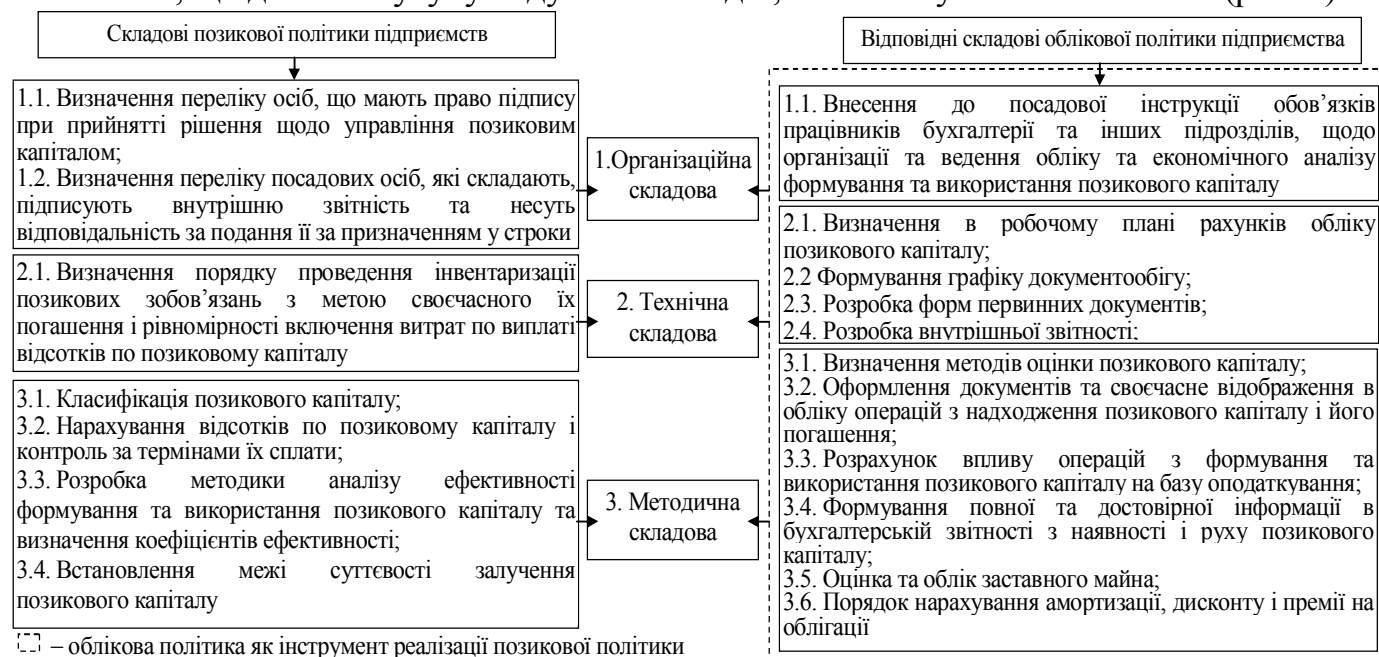

Рис. 2. Складові позикової політики підприємства

Доповнено посадові обов'язки головного бухгалтера та бухгалтера з розрахунків в частині відображення руху позикового капіталу підприємства, що включено до Посадових інструкцій; витяги з додатків до Положення про політику господарювання в частині позикової політики підприємства щодо переліку посадових осіб, які наділяються правом підпису договору та необхідних документів для проведення операцій щодо формування позикового капіталу, переліку осіб, які складають, підписують внутрішню звітність та несуть відповідальність за подання її за призначенням у строки; розрахункові таблиці аналітика, що забезпечило підвищення достовірного рівня показників, що характеризують формування позикового капіталу та своєчасності платежів за ним, забезпечення своєчасного відображення операцій з формування та використання позикового капіталу в системі бухгалтерського обліку, здійсненню контролю за виконанням позикової політики та контролю за цільовим використанням позикового капіталу.

Враховуючи особливості позикового капіталу як об'єкта бухгалтерського обліку важливим методичним питанням є формування інформації про нього в системі рахунків, як елементу методу бухгалтерського обліку. Обґрунтовано варіанти розвитку бухгалтерського обліку за аналітичними рахунками та субрахунками 5 і 6 класу з метою забезпечення потреб управління, контролю, аналізу та звітності (табл. 2).

Таблиця 2. Запропоновані зміни до методики бухгалтерського обліку в частині відображення елементів позикового капіталу

Елемент позикового капіталу	Елемент методу бухгалтерського обліку		
	Рахунки і подвійний запис	Баланс і звітність	Документування і інвентаризація
Кредит	Запропоновані синтетичні рахунки другого порядку та аналітичні рахунки в частині відображення довгострокових кредитів банківських та небанківських фінансово-кредитних установ в національній та іноземній валюті	Ф. № 1 Баланс Інформація про елементи позикового капіталу міститься в Розділі 3 “Довгостроковий залучений капітал”: 3.1. Довгостроковий позиковий капітал та Розділі 4 “Короткостроковий залучений капітал”: 4.1. Поточний позиковий капітал	Організація та періодичність проведення інвентаризації визначається Положенням про політику господарювання в частині позикової політики. Крім того, даним положенням передбачені функціональні обов’язки осіб в частині розробки первинних документів для відображення операцій з формування та використання позикового капіталу
Облігаційна позика	Запропоновані синтетичні рахунки другого порядку в частині відображення короткострокових облігаційних позик. Зокрема: 62 “Короткострокові боргові цінні папери”: 623 “Зобов’язання за короткостроковими облігаціями” 624 “Премія за короткостроковими облігаціями” 625 “Дисконт за випущеними короткостроковими облігаціями”	Ф. № 3 “Звіт про рух грошових коштів” Інформація про рух коштів за елементами позикового капіталу міститься в розділах: Отриманий довгостроковий позиковий капітал: та Отриманий короткостроковий позиковий капітал	
Фінансовий лізинг	Запропоновано синтетичний рахунок другого порядку в частині відображення зобов’язань за поточним фінансовим лізингом: 608 “Зобов’язання з поточної фінансової оренди”	Інформація про рух коштів за елементами позикового капіталу міститься в розділах: Отриманий довгостроковий позиковий капітал: та Отриманий короткостроковий позиковий капітал	
Поворотна фінансова допомога	Запропоновано синтетичні рахунок другого порядку в частині відображення довгострокової поворотної фінансової допомоги та синтетичний рахунок другого порядку та аналітичні рахунки в частині відображення короткострокової поворотної фінансової допомоги в національній та іноземній валюті	Ф. № 5 “Примітки до річної фінансової звітності” Інформація про елементи позикового капіталу міститься в статті Інші фінансові доходи і витрати	
Позики, сформовані за рахунок факторингових операцій	Запропоновано синтетичний рахунок другого порядку в частині відображення зобов’язань за позиками, сформованими за рахунок факторингових операцій: 607 “Отримане фінансування за договором факторингу”		
Загальні положення	Запропоновано відображати відстрочені кредити та позики на синтетичних рахунках другого порядку 5 та 6 класу в частині кредитів та позик банківських та небанківських фінансово-кредитних установ		

Введення окремих субрахунків і впровадження аналітичних рахунків для обліку елементів позикового капіталу та доповнення форм фінансової звітності дозволяє сформувавши необхідну інформацію про формування та використання позикового капіталу для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень.

Третій розділ “Аналіз формування та використання позикового капіталу підприємств” присвячено теоретичним положенням економічного аналізу формування та використання позикового капіталу в частині уточнення завдань, об’єктів та етапів економічного аналізу, інформаційного забезпечення економічного

аналізу та розробці методики економічного аналізу формування та використання позикового капіталу підприємств.

Підприємство самостійно розробляє стратегію формування позикового капіталу та визначає його обсяг, обирає найбільш оптимальні елементи формування позикового капіталу, що зумовлює необхідність розробки дієвої методики економічного аналізу формування та використання позикового капіталу.

Аналіз позикового капіталу розглядається з позиції кредиторів та інвесторів, а також з позиції ефективності управління його формуванням та використанням на рівні підприємства. Недостатня розробленість даного питання сприяє проведенню неефективної політики підприємств щодо необхідних обсягів формування позикового капіталу, що спричиняє погіршення фінансово-економічного становища та зростання кількості збанкрутілих підприємств.

На основі проведеного анкетування користувачів звітної інформації встановлено неспроможність фінансової звітності задовольнити їх інформаційні потреби в частині виявлення достовірної інформації забезпечення економічного аналізу через згорнуте відображення елементів позикового капіталу. В результаті чого обґрунтовано необхідність удосконалення організації бухгалтерського обліку в межах технічної складової складання звітності. Запропоновано в П(С)БО 11 “Зобов’язання”, включити понятійний апарат щодо сутності позикового капіталу, його класифікації для цілей бухгалтерського обліку і розрізи інформації, що відображається у фінансовій звітності. До П(С)БО 16 “Витрати” запропоновано включити перелік витрат, пов’язаних з формуванням та використанням позикового капіталу. Обґрунтовано вимоги до змістовного наповнення показників фінансової звітності (Ф. № 1 “Баланс”, Ф. № 3 “Звіт про рух грошових коштів”, Ф. № 5 “Примітки до річної фінансової звітності”). Запропоновані зміни дозволять забезпечити розкриття інформації про стан та складові позикового капіталу та сприятимуть формуванню дохідливої, повної, доречної, достовірної інформації про фінансовий стан підприємства і дозволять створити базу для економічного аналізу формування та використання позикового капіталу.

Потреба у задоволенні внутрішніх користувачів інформацією про зобов’язання за елементами позикового капіталу зумовили необхідність розробки та використання на підприємстві внутрішньої бухгалтерської звітності (табл. 3).

Таблиця 3. Запропоновані форми внутрішньої звітності щодо зобов’язань за позиковим капіталом

<i>Назва звітної форми</i>	<i>Характеристика та призначення звітної форми</i>	<i>Користувачі</i>
ЗПК-1 “Звіт про структуру позикового капіталу підприємства”	Дозволяє одержувати інформацію про структуру заборгованості підприємства за кредитами та позиками	Ревізійна комісія, Спостережна рада, Загальні збори учасників, власник, керівник підприємства, головний бухгалтер, обліковий персонал
ЗПК-2 “Звіт про обсяги позикового капіталу”	Дозволяє виявити стан заборгованості за кредитами та позиками, забезпечує формування інформації про витрати, понесені на формування та використання елементів позикового капіталу	
ЗПК-3 “Звіт про використання можливостей формування позикового капіталу підприємства”	Дозволяє одержувати інформацію про елементи позикового капіталу, за рахунок яких сформовано активи підприємства	

Впровадження наведених форм внутрішньої звітності сприяє ефективному проведенню економічного аналізу та контролю зобов'язань за кредитами та позиками, що, в свою чергу, дозволить підприємству своєчасно виявляти негативні тенденції та уникати порушення фінансово-кредитної дисципліни, а отже, і погіршення загального фінансового стану.

У сукупності наведені пропозиції сприяють удосконаленню інформаційного забезпечення економічного аналізу формування та використання позикового капіталу, що дозволяє підвищити оперативність надання інформації зацікавленим користувачам з метою забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Виділені етапи економічного аналізу формування та використання позикового капіталу дозволили сформувати комплексну методику обґрунтування доцільності його формування та використання (рис. 4).

Модель відображає причини залучення капіталу, потрібні обсяги та строки, в які необхідно залучити додаткове фінансування, що сприяє обґрунтуванню потреби залучення позикового капіталу. Вважаємо, що частину необхідних грошових коштів підприємство отримує у вигляді власного або стороннього капіталу. Тому обсяги залучення позикового капіталу становлять різницю між прогнозними показниками та обсягом, необхідним для виконання поставлених цілей.

Для аналітичного обґрунтування максимально можливого обсягу залучення позикового капіталу на основі доведеної щільності зв'язку між стороннім та позиковим капіталом доповнено методику аналізу фінансової стійкості шляхом розробки системи коефіцієнтів, для яких були визначені конкретні граничні значення. Якщо коефіцієнти фінансової стійкості з урахуванням залучення позикового капіталу перебувають у межах нормативних значень⁵, то залучення позикового капіталу є доцільним.

Обґрунтування аналітичного забезпечення джерел та способів залучення позикового капіталу проведено на основі дослідження умов залучення позикового капіталу, що відображається у розробленій Відомості вибору залучення елементів позикового капіталу, в якій містяться критерії оцінки кількісних (умови платності) та якісних (умови надання) показників залучення елементів позикового капіталу. З метою аналізу результатів залучення позикового капіталу розроблено коефіцієнт надходження позикового капіталу (яку частину позикового капіталу від наявного на кінець звітного періоду складає новий залучений позиковий капітал); коефіцієнт погашення позикового капіталу (яка частина була погашена протягом звітного періоду); коефіцієнт середньої тривалості використання позикового капіталу підприємства (термін використання позикового капіталу в днях). На основі зазначених пропозицій розроблено комплексну модель аналітичного обґрунтування доцільності формування та використання позикового капіталу підприємств (рис. 4).

---

⁵ Нормативи розроблені для підприємств переробної промисловості, оскільки в процесі дослідження виявлено, що таким підприємствам належить провідна позиція при залученні позикового капіталу. Для підприємств інших галузей коефіцієнти можуть відрізнятися.

Рис. 4. Модель аналітичного обґрунтування доцільності формування позикового капіталу

Для забезпечення викладення і систематизації результатів економічного аналізу запропоновані форми робочих документів аналітика (Аналітична таблиця обґрунтування потреби в позиковому капіталі, Відомість вибору залучення елементів позикового капіталу). Розроблена методика, що реалізується в моделі (рис. 4), сприяє своєчасному виявленню шляхів формування позикового капіталу, дозволяє попередити порушення щодо несвоєчасного погашення позикового капіталу.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку та економічного аналізу формування та використання позикового капіталу підприємств. Отримані результати свідчать про досягнення визначеної мети і виконання завдань дослідження та дають змогу зробити такі висновки.

1. Наявність термінологічної неузгодженості в частині визначення позикового капіталу зумовила необхідність уточнення відповідного понятійного апарату. Проведене дослідження сутності позикового капіталу дозволило визначити його місце в складі капіталу підприємства та на основі характерних ознак визначити його як джерело формування активів, що залучається у грошовій чи натуральній формі на основі строковості, поверненості та платності. Обґрунтовано необхідність виокремлення із складу зобов'язань сторонній капітал і визначити відмінність між ним та позиковим капіталом для підвищення ефективності прийняття рішень у сфері управління джерелами фінансування діяльності на підставі облікової та аналітичної інформації.

2. Відсутність однозначного підходу до складу позикового капіталу призводить до неоднакового розуміння його змісту різними користувачами. Уточнення підходів до класифікації позикового капіталу для цілей бухгалтерського обліку сприяло обґрунтуванню його видів: за валютою надання (в національній валюті, в іноземній валюті); за строками (короткостроковий, довгостроковий); за забезпеченням (забезпечений, незабезпечений); за елементами (кредити, облігаційні позики, позиковий капітал на умовах факторингу, поворотна фінансова допомога, зобов'язання за фінансовим лізингом). Це дозволило удосконалити методичне забезпечення бухгалтерського обліку формування та використання позикового капіталу в частині таких елементів методу бухгалтерського обліку як рахунки та звітність.

3. Неузгодженість підходів до визначення місця позикового капіталу серед об'єктів бухгалтерського обліку знижує достовірність облікових даних. Обґрунтовано позиковий капітал як інтегрований об'єкт бухгалтерського обліку, що дозволило підвищити інформативність і достовірність облікових даних для забезпечення інформаційних потреб користувачів та показати його взаємозв'язок з іншими об'єктами бухгалтерського обліку.

4. Регламентація порядку облікового відображення діяльності підприємства визначається обліковою політикою. Показники діяльності підприємств свідчать про неефективність управління формуванням та використанням позикового капіталу та є об'єктивною передумовою розробки позикової політики. Розроблено розділи Положення про політику господарювання підприємства, що відповідають стратегії діяльності в частині економічної політики (фінансова, інвестиційна, кадрова, інноваційна), розроблено витяг із даного положення в частині позикової політики підприємства, де передбачені необхідні умови для своєчасного відображення формування та використання позикового капіталу в системі бухгалтерського обліку та запропоновані додатки до нього.

5. Недостатнє інформаційне забезпечення в розрізі отриманих кредитів перешкоджає достовірно визначити обсяг отриманих кредитів від небанківських фінансово-кредитних установ. З метою достовірного відображення інформації про

залучені кредити запропоновані зміни до плану рахунків, що забезпечить об'єктивність та оперативність облікової інформації.

6. Відсутність єдиних підходів до обліку факторингу та поворотної фінансової допомоги перешкоджає формуванню достовірної інформації в бухгалтерській звітності про його використання як елемент позикового капіталу. З метою уніфікації підходів пропонується формувати інформацію про факторинг як елемент позикового капіталу на субрахунку 607 "Отримане фінансування за договором факторингу". Відображення поворотної фінансової допомоги як елементу позикового капіталу слід здійснювати шляхом використання субрахунків 505 "Довгострокова фінансова допомога в національній валюті", 506 "Довгострокова фінансова допомога в іноземній валюті" та 609 "Поворотна фінансова допомога" з відкриттям аналітичних рахунків 609.1 "Поворотна фінансова допомога в національній валюті", 609.2 "Поворотна фінансова допомога в іноземній валюті". Дані пропозиції забезпечать єдність методики облікового відображення операцій з позиковим капіталом та дозволять користувачам облікової інформації проаналізувати стан зобов'язань підприємства та забезпечити ефективність управління формуванням та використанням позикового капіталу.

7. Невраховання чинним законодавством використання підприємствами короткострокового фінансового лізингу та здійснення емісії короткострокових облігацій унеможлиблює їх облікове відображення. З метою врегулювання даних проблемних питань запропоновані зміни до діючого плану рахунків в частині відображення на рахунку 608 зобов'язань з поточної фінансової оренди, а короткострокові облігації пропонується відображати на рахунку 62 "Короткострокові боргові цінні папери" з відкритими до нього субрахунками 623 "Зобов'язання за короткостроковими облігаціями", 624 "Премія за короткостроковими облігаціями", 625 "Дисконт за випущеними короткостроковими облігаціями".

Запропоновано внести зміни до П(С)БО 11 "Зобов'язання", де передбачено виділення понятійного апарату щодо сутності позикового капіталу, його класифікації для цілей бухгалтерського обліку, визначення порядку обліку витрат (основних та додаткових), пов'язаних з його формуванням та використанням, та зазначення інформації, що потребує висвітлення в фінансовій звітності підприємства. Це дозволить узгодити методику бухгалтерського обліку операцій з елементами позикового капіталу.

8. Недостатня розробленість питання організації та методики економічного аналізу ефективності управління формуванням і використанням позикового капіталу на рівні підприємства спричиняє проведення неефективної політики підприємств щодо необхідних обсягів формування позикового капіталу, що призводить до погіршення фінансово-економічного стану та зростання кількості збанкрутілих підприємств. В роботі уточнені завдання економічного аналізу позикового капіталу підприємств, об'єкт та етапи його проведення, деталізація яких сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень в частині формування та використання позикового капіталу.

9. Інформація сформована в бухгалтерській звітності не забезпечує задоволення інформаційних потреб користувачів в частині формування та використання позикового капіталу. З метою вирішення даного проблемного питання запропоновано зміни до фінансової звітності та розроблено форми внутрішньої

звітності. Використання пропозицій дозволить забезпечити розкриття інформації про стан розрахунків та складові позикового капіталу, для формування дохідливої, повної, доречної, достовірної інформації, та дозволять створити базу для економічного аналізу формування та використання позикового капіталу

10. Нерозробленість методичних підходів економічного аналізу формування та використання позикового капіталу звужує можливість оцінки стану діяльності підприємств. Запропоновані напрями удосконалення методичних положень економічного аналізу формування та використання позикового капіталу в частині розробки моделі аналітичного обґрунтування доцільності формування позикового капіталу та визначення комплексу аналітичних показників і їх граничних значень, що сприяє прийняттю управлінських рішень щодо обсягів фінансування майна суб'єкта господарювання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Зеленіна О.О. Сутність інвестицій та позичених коштів: узгодження термінології / О.О. Зеленіна // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2009. – № 2 (48). – С. 179-185 (0,92 друк. арк.).

2. Зеленіна О.О. Інвестиційно-позикова система як механізм реалізації інвестиційних проектів підприємства / Л.В. Чижевська, О.О. Зеленіна // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 2. – С. 163-168 (загальний обсяг 0,71 друк. арк., особисто автору належить 0,36 друк. арк.: визначено складові інвестиційно-позикової системи та їх характеристику).

3. Зеленіна О.О. Позиковий капітал як складова капіталу підприємства: місце та бухгалтерська природа / О.О. Зеленіна // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2010. – № 1 (51). – С. 53-61 (0,96 друк. арк.).

4. Зеленіна О.О. Класифікація позикового капіталу підприємства для цілей бухгалтерського обліку / О.О. Зеленіна // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2010. – № 2(52). – С. 99-103 – (0,45 друк. арк.).

5. Зеленіна О.О. Позиковий капітал підприємства: особливості відображення в обліковій політиці / О.О. Зеленіна // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: бухгалтерський облік, контроль і аналіз. [Відповід. Редакт. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець]. – Випуск 2(17). – Житомир: ЖДТУ, 2010. – С. 111-117 (0,44 друк. арк.).

6. Зеленіна О.О. Проблемні питання оцінки та визнання балансової вартості кредиту як елементу позикового капіталу підприємства / О.О. Зеленіна // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2010. – № 3 (53). – С. 318-325 (0,89 друк. арк.).

7. Зеленіна О.О. Бухгалтерський облік факторингу як елементу позикового капіталу підприємства / О.О. Зеленіна // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2010. – № 4 (54). – С. 78-81 (0,51 друк. арк.).

8. Зеленіна О.О. Факторинг як елемент позикового капіталу: обліково-теоретичний аспект / О.О. Зеленіна // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: бухгалтерський облік, контроль і аналіз. / Відповід. редакц. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Випуск 3 (18). –

Житомир: ЖДТУ, 2010. – С. 110-118 (0,63 друк. арк.).

9. Зеленіна О.О. Розкриття інформації про формування та використання позикового капіталу у бухгалтерській звітності / О.О. Зеленіна // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнародний збірник наукових праць. / Серія: бухгалтерський облік, контроль і аналіз. [Відповід. редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець]. – Випуск 1 (19). – Житомир: ЖДТУ, 2011. – С. 184-193 (0,68 друк. арк.).

10. Зеленіна О.О. Позиковий капітал як інтегрований об'єкт бухгалтерського обліку / Л.В. Чижевська, О.О. Зеленіна // Вісник економічної науки України. – 2011. – №1. – С. 164-169 (загальний обсяг 0,58 друк. арк., особисто автору належить 0,29 друк. арк.: визначено ознаки позикового капіталу як інтегрованого об'єкту бухгалтерського обліку).

Тези та тексти доповідей на конференціях

11. Зеленіна О.О. Інвестиційний кредит: поняття та особливості / О.О. Зеленіна // Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева: зб. тез та текстів виступів на VII всеукр. наук. конф., присвяч. видатним вченим в галузі бух. обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову, 25-26 лютого 2009 р., м. Житомир. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житом. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – С. 60-61 (0,13 друк. арк.).

12. Зеленіна О.О. Характеристика позикових джерел фінансування інвестиційної діяльності: переваги та недоліки / О.О. Зеленіна // Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі корпоративного управління: розвиток інтелектуальних і технічних можливостей: матеріали V-ї міжнар. наук. конф., 9-10 вересня 2009 р., м. Краматорськ-Житомир. Ч. 1 / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житом. держ. технол. ун-т. – Житомир: ПП “Рута”, 2009. – С. 26-29 (0,12 друк. арк.).

13. Зеленіна О.О. Боргове фінансування інвестиційних проектів: практика Болгарії / О.О. Зеленіна // Мовні стратегії у формуванні світової бухгалтерської еліти: матеріали та тези виступів VIII-ї міжнар. наук. конф., 15-16 жовтня 2009 р., м. Житомир / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житом. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – С. 152-154 (0,19 друк. арк.).

14. Зеленіна О.О. Сутність позикового капіталу, як елементу капіталу підприємства / О.О. Зеленіна // Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева: зб. тез та текстів виступів на VIII всеукр. наук. конф., присвяч. видатним вченим в галузі бух. обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову, 24-25 лютого 2010 р., м. Житомир. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житом. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – С. 24-25 (0,10 друк. арк.).

15. Зеленіна О.О. Форми та джерела формування позикового капіталу підприємства / О.О. Зеленіна // Збірник тез XXXV науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої Дню університету, 25-28 травня 2010 р., м. Житомир / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житом. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – С. 136 (0,08 друк. арк.).

16. Зеленіна О.О. Проблеми відображення в обліковій політиці позикового капіталу підприємства / О.О. Зеленіна // Проблеми й перспективи розвитку підприємництва: зб. матеріалів IV-ї міжнар. наук.-практ. конф., 26 листопада 2010 р, м. Харків / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харків. націонал. автомобільно-дорожній ун-т. – Харків: ФОП Павлов М.Ю., 2010. – С. 72-73 (0,11 друк. арк.).

17. Зеленіна О.О. Проблемні питання оцінки та визнання балансової вартості кредитів як елементу позикового капіталу підприємства / О.О. Зеленіна // Актуальні проблеми розвитку обліку, контролю та аналізу в умовах глобальних економічних змін: матер. міжнар наук.-практ. конф. 7-8 жовтня 2010 р., м. Полтава / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Вищий навч. заклад Укоопспілки "Полтав. ун.-т економіки і торгівлі". – Полтава: ТОВ "АСМІ", 2010. – С. 103-106 (0,18 друк. арк.).

18. Зеленіна О.О. Облігації як елемент позикового капіталу підприємства: проблемні питання облікового відображення / О.О. Зеленіна // Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки: тези доп. між нар. наук.-практ. конф., 3 грудня 2010 р., м. Луцьк / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Луцьк. націон. технік. ун.-т. – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2010. – С. 195-197 (0,08 друк. арк.).

19. Зеленіна О.О. Позиковий капітал як об'єкт бухгалтерського обліку: проблеми визнання / О.О. Зеленіна // Економіка і управління в промисловості: матер. всеукр. наук.-практ. конф. присвяченої 75-річчю фак-ту економіки і менеджменту Націон. металург. акад. України, 28-29 жовтня 2010 р, м. Дніпропетровськ / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Націон. металург. акад. України. – Дніпропетровськ: ІМА-Прес, 2010. – С. 315-316 (0,09 друк. арк.).

20. Зеленіна О.О. Звітність як інформаційна база аналізу руху позикового капіталу підприємства / О.О. Зеленіна // Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева: зб. тез та текстів виступів на ІХ всеукр. наук. конф., присвяч. видатним вченим в галузі бух. обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову, 23-24 лютого 2011 р., м. Житомир. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житом. держ. технол. ун.-т. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – С. 48-49 (0,13 друк. арк.).

Інші видання

21. Зеленіна О.О. Об'єкти бухгалтерського обліку згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: словник /Н.М. Малюга, О.О. Зеленіна. – Житомир: ЖДТУ, 2009 – 56 с. (загальний обсяг 2,06 друк. арк., особисто автору належить 1,00 друк. арк. Розділи: власний капітал та забезпечення зобов'язань; довгострокові зобов'язання. поточні зобов'язання).

22. Зеленіна О.О. Облік позикового капіталу. Збірник задач з прикладами розв'язку: зб. задач / Л.В. Чижевська, І.В. Орлов, О.О. Зеленіна. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 96 с. (загальний обсяг 3,42 друк. арк., особисто автору належить 1,40 друк. арк. Розділи: облік довгострокових позик та кредитів; облік короткострокових позик та кредитів; облік факторингових послуг. Облік фінансової допомоги, наданої на зворотній основі).

АНОТАЦІЯ

Зеленіна О.О. Бухгалтерський облік і аналіз формування та використання позикового капіталу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет, Житомир. – 2011.

У дисертаційній роботі поглиблено теоретичні та організаційно-методичні засади бухгалтерського обліку і економічного аналізу формування та використання позикового

капіталу підприємств. Досліджено економічну сутність позикового капіталу та його місце в загальній класифікації капіталу. Уточнено та розмежовано поняття “позиковий капітал” та “сторонній капітал” для цілей бухгалтерського обліку та економічного аналізу. Удосконалено класифікаційні характеристики позикового капіталу та розвинуто трактування функцій позикового капіталу як об’єкту бухгалтерського обліку.

Запропоновано розділи політики господарювання та визначено місце в ній позикового політики. Внесено пропозиції щодо удосконалення методики обліку елементів позикового капіталу в аналітичних розрізах та субрахунках, що забезпечує підвищення інформативності даних бухгалтерського обліку. Розроблено форми первинних документів та внутрішніх звітів, що забезпечують формування обліково-аналітичної інформації про формування та використання позикового капіталу. Розроблено комплексну модель формування та використання позикового капіталу підприємств, з обґрунтуванням напрямів фінансування майна через використання нормативних коефіцієнтів, що сприятиме розвитку забезпечення управління елементами позикового капіталу.

Ключові слова: *позиковий капітал, бухгалтерський облік позикового капіталу, елементи позикового капіталу, економічний аналіз формування і використання позикового капіталу.*

АННОТАЦИЯ

Зеленина Е.А. Бухгалтерский учет и анализ формирования и использования заемного капитала. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет, Житомир. – 2011.

В диссертационной работе расширены теоретические и организационно-методические основы бухгалтерского учета и экономического анализа формирования и использования заемного капитала предприятий. Исследованы экономическая сущность заемного капитала и его место в общей классификации капитала. Уточнены и разграничены понятия “заемный капитал” и “посторонний капитал” для целей бухгалтерского учета и экономического анализа. Усовершенствованы классификационные характеристики заемного капитала и предложены функции заемного капитала как объекта бухгалтерского учета.

Объектом исследования являются хозяйственные операции по формированию и использованию заемного капитала, подлежащие отображению в системе бухгалтерского учета и рассматриваемые в экономическом анализе.

Предметом исследования является совокупность теоретических, организационно-методических и практических аспектов бухгалтерского учета и экономического анализа заемного капитала предприятий.

В процессе исследования теоретического аспекта экономико-правовой сущности капитала определено место заемного капитала в составе капитала предприятия, что способствует теоретическому обоснованию подходов к рациональной организации учета и осуществлению экономического анализа его

формирования и использования. Выделение характерных признаков, присущих данной категории, позволяет охарактеризовать заемный капитал как отдельную составляющую капитала предприятия.

С целью теоретического обоснования подходов к организации и методике бухгалтерского учета и экономического анализа формирования и использования заемного капитала разграничены понятия “заемный капитал” и “посторонний капитал”. Определено понятие “заемного капитала”. Его предлагается рассматривать как источник формирования активов, привлекаемый в денежной или натуральной форме на основе срочности, возвратности и платности. Данное предложение способствует повышению действенности принятия управленческих решений в части привлечения заемного капитала на основании учетной и аналитической информации.

Уточнены подходы к классификации заемного капитала для целей бухгалтерского учета и обоснованы его виды: по валюте предоставления (в национальной валюте, в иностранной валюте); по срокам (краткосрочный, долгосрочный); по обеспечению (обеспеченный, необеспеченный); по элементам (кредиты, облигационные займы, заемный капитал, на условиях факторинга, возвратная финансовая помощь, финансовый лизинг). Применение данных признаков позволит получить информацию о статьях расходов, понесенных на формирование заемного капитала и определить уровень учетного обеспечения формирования и использования заемного капитала.

Разработаны разделы Положения о политике хозяйствования предприятия, отвечающие стратегии деятельности в части экономической политики (финансовая, инвестиционная, кадровая, инновационная), разработана выдержка из данного положения в части заемной политики предприятия, предусматривающая необходимые условия для своевременного отображения формирования и использования заемного капитала в системе бухгалтерского учета и предложены приложения к ней.

Определены недостатки формирования аналитической и оперативной информации о формировании и использовании заемного капитала, на основании чего внесены предложения по усовершенствованию методики учета элементов заемного капитала. Введение отдельных субсчетов и внедрения аналитических счетов для учета элементов заемного капитала позволяет сформировать необходимую информацию о формировании и использовании заемного капитала для принятия обоснованных управленческих решений.

Эффективное управление формированием и использованием заемного капитала возможно только при условии наличия у субъектов управления необходимой экономической информации, основную часть которой составляет учетная информация. Усовершенствованные формы финансовой отчетности и разработанные формы внутренней отчетности обеспечили формирование аналитической информации о заемном капитале и способствуют усовершенствованию информационного обеспечения процесса принятия управленческих решений.

Рассмотрены организационные аспекты системы экономического анализа формирования и использования заемного капитала: определены субъекты, объекты, задачи анализа; предложены этапы проведения экономического анализа. Разработана модель аналитического обоснования целесообразности формирования и использования

заемного капитала, позволяющая проанализировать эффективность привлечения заемного капитала с помощью применения усовершенствованных форм отчетности, разработанных коэффициентов финансовой устойчивости и их граничных значений, рассчитанных на основании доказанной плотности связи между заемным капиталом, посторонним капиталом и финансовым результатом, рассчитанной методом корреляционного-регрессионно, что позволило обосновать целесообразность привлечения заемного капитал и его влияние на финансовый результат. Важным является обобщение аналитических показателей. Для систематизации результатов экономического анализа предложены формы рабочих документов аналитика (Расчетная таблица для вычисления изменения размеров заемного капитала; Ведомость выбора привлеченных элементов заемного капитала; Аналитическая таблица обоснования потребности в заемном капитале).

Разработанная методика экономического анализа способствует своевременному выявлению путей формирования заемного капитала, позволяет предупредить нарушения относительно несвоевременного погашения заемного капитала.

Ключевые слова: *заемный капитал, бухгалтерский учет заемного капитала, элементы заемного капитала, экономический анализ формирования и использования заемного капитала.*

ANNOTATION

Zelenina O.O. Accounting and analysis of formation and use of loan capital. Manuscript

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences on specialty 08.00.09 – accounting, analysis and auditing (by the types of economic activity). Zhytomyr State Technological University, Zhytomyr, – 2011.

The theoretical, organizational and methodical statements of accounting and economic analysis of formation and use of companies' loan capital have been grounded. The economic essence of loan capital and its place in the overall classification of capital has been researched. The concepts "loan capital" and "third-party capital" have been specified and differentiated for the purposes of accounting and economic analysis. The classification peculiarities of loan capital have been improved as well as the interpretation of the functions of loan capital as an accounting object has been developed.

Sections of economic policy have been suggested as well as the place of loan capital in this policy has been defined. Suggestions on improving methods of accounting for the elements of loan capital in the analytical section and subaccounts have been introduced, which assist in the increase of self-descriptiveness of accounting data. Samples of primary documents and internal reports have been worked out, which will secure the generation of accounting and analytical information on formation and use of loan capital. The complex model of formation and use of company's loan capital with the grounding of the ways of property financing through the application of normative coefficients has been developed, which will assist in the development of managing the elements of loan capital.

Key words: *loan capita, accounting for loan capital, the elements of loan capital, economic analysis of the formation and use of loan capital.*